

Quan els treballadors fan vaga, no és que no vulguin treballar, sinó que volen fer-ho en millors condicions.

Francesc Layret

obrera

Lu!ta

especial **Homenatge a Manuel Vázquez Montalbán**

Òrgan de la Comissió Obrera Nacional de Catalunya novembre 2009

Los mares del Sur

30 anys d'un relat compromès

SUMARI

Joan Carles Gallego, "MVM, amic, company"

Pepe Gálvez, "Història d'un físic prestat", "Tremendament actual"

José Vicente Saval, "El 9 rojo"

Paco Camarasa, "Los mares del Sur y ya han pasado treinta años"

www.ccoo.cat/cultura

Editorial

“Ya nadie me llevará al sur”

Salvatore Quasimodo

Àrea de Cultura de CCOO de Catalunya

“El Sur” és el somni d’una societat més justa, més solidària, més igualitària, més sostenible, que respecti els drets de ciutadania de les persones... però contràriament a aquest desig Pepe Carvalho, un detectiu atípic: bon gurmet, exagent de la CIA, antic militant comunista (en cara amb consciència de classe) autodidacta... ens submergeix en les clauveres d’una societat que és reflex dels mecanismes del poder, la corrupció urbanística, les drogues, el fenomen migratori a la perifèria de les grans ciutats a les dècades dels 60 i els 70, la crisi econòmica, la crisi de valors, els problemes mediambientals... una nova dimensió del gènere negre i policíac que evoluciona des dels escenaris clàssics del gangsterisme cap a la denúncia social, que identifica les problemàtiques que afecten el conjunt de la ciutadania des d’una perspectiva de classe.

El 1979, l’escriptor, “periodista, novel·lista, poeta, assagista, antòleg, prologuista, humorista, crític, gastrònom, culé i prolífic en general” (així es definia ell mateix) Manuel Vázquez Montalbán, va rebre el Premi Planeta per la seva obra *Los mares del Sur*, que el va consagrar definitivament com un referent de la literatura policíaca “mediterrània”, amb una influència directa en autors com Andrea Camilleri, Jean-Claude Izzo o Petros Márkaris, entre d’altres.

El reconeixement al conjunt de la seva obra literària va traspasar els límits nacionals i li van concedir premis tan importants com ara el Premi Europeu de Narrativa, el Premi Internacional de la Literatura, el Grand Prix de Littérature Policière (“Prix du roman noir étranger”), Deutscher Krimi Preis International i Premi Racalmare o el Premi Raymond Chandler.

Però no només mantenim viva en la nostra memòria la imatge de Manuel Vázquez Montalbán com un intel·lectual mundialment reconegut, també com a persona compromesa amb el seu temps, fidel a les seves idees democràtiques, internacionalistes i d’esquerres. CCOO de Catalunya ha tingut l’orgull d’haver tingut en el Manolo un bon amic i puntual col·laborador amb la causa dels treballadors i treballadores i un còmplice en la lluita per l’assoliment de drets socials i laborals.

Trenta anys han passat des que MVM va rebre el Premi Planeta per la seva obra *Los mares del Sur*, i des d’aquí creiem que el millor homenatge que podem fer-li és llegir (per aquelles persones que no la coneguin) la seva obra, i retrobar-la per als que van tenir el plaer de compartir amb ell moments històrics que pertanyen a la memòria col·lectiva.

Hem seleccionat alguns fragments de *Los mares del Sur*. Són passatges que reflecteixen tota la complexitat del teixit social, d’una societat en la qual existeixen bons i dolents, rics i pobres, les esquerres i la dreta... estem segurs que poden haver-n’hi d’altres, però aquests us convidem que els descobriu vosaltres.

“[Manuel Vázquez Montalbán era] el corazón y la memoria de la izquierda española, (...) intelectual valiente, hiperactivo y fecundo que dibujó la crónica sentimental y política del país, (...) tímido y serio en apariencia, Manolo podía ser muy divertido, era muy divertido. Era el hombre más cumplidor del mundo, nunca se negó a escribir un artículo ni a presentar un libro. Agudo, certero, inteligente, acuñó sentencias que dieron la vuelta a España, (...) jamás abdicó de sus ideas”.

Rosa Mora

MVM, amic, company

Joan Carles Gallego
Secretari general de CCOO de Catalunya

La relació de MVM amb CCOO era llarga i forta, personal, de compromís, d'idees, de projectes; potser això explica la presència "guadiana" de Comissions en els seus escrits. Les referències de Comissions a *Los mares del Sur* —el local de CCOO a l'Hospitalet o els camarades que hi surten— no són el mer reflex literari d'un observador, sinó que evidencia alguna cosa més, com si traspués complicitat.

MVM coneixia CCOO, la seva gent i les seves coses. Una coneixença que partia, sens dubte, de la coincidència d'idees, d'anhel i d'esperances. Un MVM compromès amb la seva gent, amb la transformació política i social. Un MVM sorgit de les classes més castigades pel franquisme, derrotades per una cruenta, criminal i injusta guerra, beneïda com a "croada", que li impedeix de conèixer son pare fins el dia que se'l troba a l'escala del pis del Raval on vivia, quan el pare tot just acabava de sortir de la presó franquista.

El meu coneixement de MVM, com la majoria de nosaltres, era literari, del periodisme d'actualitat a la narrativa, de la poesia a l'assaig; i si certament un Carvalho idealitzat n'era un dels principals lligams, la veritat és que m'hi vaig sentir identificat al llarg d'un recorregut per *Triunfo*, *Por favor*, *TeleExpres* o *El País*, entre d'altres publicacions.

Entre els records sobresurt el darrer, el de la vaga general del 20-J del 2002, la del "decretazo" del Govern d'Aznar. CCOO vàrem valorar la necessitat i l'oportunitat de convocar una resposta general davant el retall de drets que pressuposava l'aprovació pel Govern del PP del decret que introduïa mesures regressives sobre la prestació d'atur i la contractació, i vàrem aprovar la convocatòria de vaga general (VG) per al 20 de juny.

En aquest context, l'entranyable i lúcid Àngel Rozas ens va fer saber que el comte Francisco de Sert estava enfadat perquè convocàvem la vaga i no havíem dit res a determinats sectors del món de la cultura. Ens vàrem citar per parlar-ne, mentre sopàvem en un restaurant de Barcelona. Per part de CCOO hi vam anar en Joan Coscubiela, en qualitat de secretari general de CCOO de Catalunya, i jo mateix. A l'altre costat hi havia, a més del comte de Sert, en MVM, la Beth Galí, i més tard s'hi incorporaria l'Oriol Bohigas i no recordo si alguna persona més. Vam compartir un sopar d'allò més agradable en què vam parlar, entre altres coses, de la convocatòria de vaga i de la situació social que l'envoltava.

El sopar era l'escenificació de la clàssica i gramsciana aliança de les forces del treball i de la cultura, el sindicat i els intel·lectuals, tan necessària per assolir l'hegemonia cultural que permeti crear la consciència social per fer avançar les propostes de transformació de la societat. Vam analitzar la situació social i política del país i el perquè de la vaga general. Vàrem quedar satisfets d'haver parlat, d'haver sopat, d'haver rigut i d'haver posat en comú coses, fets i idees perquè cadascú, des de la llibertat personal, transformés aquella entranyable sobretaula en acció sindical o intel·lectual en favor de la VG.

No sé si el sopar va servir de molt o de ben poc, si va ser l'element fonamental de l'èxit de la VG del 20-J, o si vam posar les bases materials perquè l'Aznar acabés perdent les eleccions. En tot cas, la VG se sumava a un malestar social ampli en què les mentides de la guerra de l'Iraq, la deriva vers la imposició absoluta de la cultura neoliberal i els valors autoritaris reclamaven canviar les maneres i les polítiques.

FITXA TÈCNICA

PRODUCCIÓ:

secretaria de formació
sindical i cultura

Secretaria de Formació Sindical i
Cultura de CCOO de Catalunya
(Clara Drudis, Dolors Frutos, Estrella
Pineda, Josep M. Romero i Antonio
Rosa)

REDACCIÓ:

Paco Camarasa, Joan Carles Gallego,
Pepe Gálvez i José Vicente Saval

CORRECCIÓ:

Servei Lingüístic de CCOO de
Catalunya

MAQUETACIÓ:

Ariel Reinhardt

AGRAÏMENTS:

Fundació Cipriano García - Arxiu
Històric de CCOO de Catalunya,
José Luis Domínguez,
Alfons López i Carles Vallejo.

Amb el suport de:

Diputació
Barcelona | Àrea de Cultura

Pocs dies després la contraportada d'*El País* ens regalava la periòdica columna d'en MVM, "La huelga", on es parlava de la vaga i d'alguns dels arguments que ens reforçaven, ens animaven i ens permetien sumar forces i afegir esforços per fer-la triomfar. En la seva columna, de la qual no es podia passar de llarg, informava del pols que enfrontava el Govern d'Aznar amb "los sindicatos, por no decir con los trabajadores...", i recordava que "con la lucha de clases ocurre lo mismo que con la historia, la burguesía, la novela... periódicamente aparecen necrológicas... pero luego se comprueba que... gozan de excelente salud; valorava l'estratègia sindical per no haver-la convocat abans ja que els sindicats "tenían que demostrar que no son correa de transmisión de izquierda política alguna" i confirmava que "la huelga evidencia que ni la vida ni la historia son como las merecemos".

Segur que trobaríem moltes més mostres de com el moviment sindical i el món de la cultura i l'acadèmic hem compartit camí, de com podem construir coneixement i fer avançar una consciència social transformadora.

Coneixíem MVM abans de *Los mares del Sur*, però aquesta és la novel·la que ara fa 30 anys es premiava i, de ben segur, li va permetre un salt personal i professional important. Però també ens interessa perquè nosaltres, CCOO, la CONC, la vivim com un reconeixement del paper social que juguem en la societat catalana; Comissions, els treballadors i les treballadores i els sindicalistes hi apareixen retratats enmig de les seves contradiccions.

Los mares del Sur no és realisme social, és una novel·la de guàrdies i serenos. S'emmarca en una transició política –som a l'any 1979, no ho oblidem– plena de contradiccions, on l'anhel de llibertats corria paral·lel a les voluntats de transformació social i es produïa en un context de crisi econòmica i de reestructuració productiva. Hi trobem els pactes de la Moncloa, les tensions del debat, i els locals de Comissions hi apareixen amb la seva gent treballadora.

Hi ha apartats del llibre que val la pena rellegir i repensar en clau de present, en un context de globalització sense regles, de crisi econòmica profunda i de qüestionament de valors. Segur que ens ajuda a entendre el present i a projectar el futur.

Aquests dies ens hauria agradat veure una columna parlant de la crisi econòmica, de la corrupció, del canvi climàtic, de la pobresa, de possibles sortides, de crítiques i de renúncies. Potser hauria reescrit de nou allò de la columna "La huelga": "acabadas las vacaciones dialécticas, el conflicto social está donde estaba y acentuado por todos los desórdenes del mercado de trabajo nacional e internacional".

Fotografia: Marc Luchetti

“El compromiso con las ideas es el compromiso con la realidad y saber que es la realidad político, social, histórica desde siempre. Eso se asume cuando nace ya en un mundo de víctimas, de una guerra civil. Es un compromiso que no le abandona a uno en la vida y que le lleva a buscar instrumentos para cambiar las cosas”.

**Entrevista amb Julia Luzán,
La Calle, 23/10/1979**

Història d'un físic prestat

Pepe Gálvez
Guionista de còmics

Corria el postolímpic 1993, i l'Alfons López i un servidor estàvem en plena fase preparatòria del còmic *Assassinat a la mesquita*. No sé qui dels dos, segurament ell, va proposar donar al protagonista –un periodista de Vic entestat a investigar incendis intencionats de fàbriques–, el físic, amb lleugeres variacions, de Manolo Vázquez Montalbán. Però alguna lògica hi havia, ja que en Segis, així vam anomenar el personatge, era lúcid i, per tant, amb una certa inclinació a la malenconia, utilitzava amb freqüència la ironia en referir-se a la realitat i s'entestava a buscar veritats concretes i a desvelar manejos de poderosos. A més, el cert és que ambdós ens vam sentir còmodes amb aquest petit joc amb la ficció, que ens permetia retre un modest homenatge a un referent molt apreciat i alhora marcar terreny ideològic, més encara quan a un dels murrís de la historieta li vam adjudicar les faccions d'un polític, aleshores cap de l'oposició, anomenat José María Aznar. Aquell llibre, dedicat a assenyalar que el racisme havia posat els seus ous entre nosaltres, es va publicar primer en entregues dins *Presència*, el suplement setmanal del diari *El Punt*, i més tard en format d'àlbum per SOS Racisme. Un segon i previst treball no va veure la llum i segueix aspirant-hi; tanmateix, com que el personatge ens agradava, li vam tornar a donar vida en petites històries publicades aquí i allà fins que, al 2001, des del *Lluita Obrera* ens van demanar que ens encarreguéssim d'una tira humorística sobre l'actualitat. Aleshores, en Segis va tornar a tenir el seu espai fictici, on intentava desvelar veritats incòmodes amb les seves preguntes agudes i els seus comentaris irònics. I així fins ara.

MEDI AMBIENT

“...La naturaleza nos enseña cada cosa. En cambio, mire, mire alrededor. Mierda. Mierda pura. Si supiéramos lo que respiramos! A veces cojo alguna carrera al Tibidabo y desde Vallvidrera, madre, la mierda flotante que se ve en esta ciudad.”¹

“...Y ahora además se pudre el mar. ¿Ha notado usted el gusto final a petróleo que tiene esta lubina? La lubina es el pescado más guarro que hay en el mar. Se pega a los buques y se lo traga todo, el petróleo incluido.”²

¹ Manuel Vázquez Montalbán, *Los mares del Sur*, Planeta, 1979, pàg. 79.

² Manuel Vázquez Montalbán, *Los mares del Sur*, Planeta, 1979, pàg. 244.

SEGIS

Alfons López & Pepe Gálvez

Manuel Vázquez Montalbán, un autor compromès amb

Bellvitge (1963). Fotografia: COMPANY FOTÒGRAF

ELS NOUS GUETOS DE LA INDUSTRIALITZACIÓ: Els barris obrers

“San Magín crecía al fondo de una calle desfiladero entre acantilados de edificios diferenciados, donde coexistía el erosionado funcionalismo arquitectónico para pobres de los años cincuenta con la colmena prefabricada de los últimos años. San Magín era un horizonte regularizado de bloques iguales que avanzaban hacia Carvalho como una promesa de laberinto. Está usted en San Magín. Proclamaban los cielos y añadian: Una ciudad nueva para una nueva vida. La ciudad satélite de San Magín fue inaugurada por Su Excelencia el Jefe del Estado el 24 de junio de 1966. Constaba en una lápida centrada sobre el obelisco que entorpecía la desembocadura de la organización de doce manzanas iguales, diríase que colocadas por el prodigio de una grúa omnipotente.”¹

¹ Manuel Vázquez Montalbán, *Los mares del Sur*, Planeta, 1979, pàg. 144.

PODER I CORRUPCIÓ

“Yo subrayo lo que ha dicho Isidro, señor Carvalho. Si yo fuera un urbanista, probablemente recomendaría demoler San Magín. Pero desgraciadamente no es posible. Un escándalo sólo serviría para perjudicar al señor Planas y a mí. Yo utilicé mi influencia con el presidente del Área Metropolitana para conseguir permisos casi imposibles. Un caso claro de especulación que no oculto ni del que me avergüenzo. Todo el milagro económico del régimen franquista ha sido un bluff. Todos nos hemos dedicado a especular con lo único que en realidad teníamos: el suelo. Como debajo de ese suelo no hay nada, no valía la pena conservarlo. Éste es un país muy desgraciado. Mucho suelo y poco subsuelo...”¹

¹ Manuel Vázquez Montalbán, *Los mares del Sur*, Planeta, 1979, pàg. 244.

Bellvitge (2008). Fotografia: Antonio Rosa

Un autor comprometido amb la Catalunya dels treballadors i les treballadores

“Recuerdo que nos entrevistamos con López Bulla y Cipriano García a propósito de la información sindical. Teníamos frente a nosotros a los dos máximos representantes de Comisiones Obreras en Catalunya, convencidos del carácter sociopolítico del sindicalismo, e igualmente convencidos de que la reivindicación social en Catalunya debía estar intrínsecamente ligada a la reivindicación nacional. Los dos sumaban inmigraciones y años de cárcel. Cipriano se llevaba la comida en la fiambra en los primeros viajes que hizo en avión al extranjero porque pensaba que la comida en los aviones sale muy cara y murió pegando carteles. Cuando salió diputado en Madrid, la primera noche durmió en un banco porque no encontró pensión barata y no quería malgastar la dieta del partido en un hotel de más de dos estrellas. López Bulla era, es, una enciclopedia ambulante de ópera y un diccionario María Moliner viviente, como si estuviera encuadernado en piel humana, y ha sido uno de los protagonistas del papel plural, dúctil, integrador que Comisiones ha jugado en Catalunya, desde la clandestinidad al infinito. (...) Dotado del don del lenguaje directo de un sindicalista contundente y de un escritor brillante, capaz de contar sus migraciones desde Granada al Maresme, en condiciones que hoy consideraríamos africanas, López Bulla dirigió Comisiones Obreras en Catalunya en su larga e intensa marcha de sindicato de combate clandestino, dependiente objetivamente de las posibilidades de acción del PSUC a su situación actual de sindicato plenamente independiente y dialogante.”

“(...) La izquierda no es una condición física o metafísica sino política y sólo se justifica si apuesta por la transformación dentro de lo que cabe y no por la transformación quepa o no quepa.”¹

¹ Manuel Vázquez Montalbán. *El País*, Catalunya, 12/10/1999

Aniversari de l'Assemblea Obrera. Barcelona, 1995. Foto: Arxiu Històric de CCOO de Catalunya

25è aniversari de la CONC. Barcelona, 1989. Foto: Arxiu Històric de CCOO de Catalunya

“[Manuel Vázquez Montalbán es] una de las encarnaciones más vigorosas del intelectual comprometido al modo sartriano. (...) Manolo fue una de las primeras figuras públicas reconocible como portadora de señas de identidad de los perdedores, convertidas en signos de una cultura alternativa, (...) fiel a la idea de que el mundo es una pugna entre el poder económico que bloquea cualquier proceso que no controle y los sectores sociales sometidos que luchan por su emancipación.”

Josep Ramoneda

Tatuaje

Él vino en un barco, de nombre extranjero.
Lo encontré en el puerto un anochecer,
cuando el blanco faro sobre los veleros
su beso de plata dejaba caer.
Era hermoso y rubio como la cerveza,
el pecho tatuado con un corazón,
en su voz amarga, había la tristeza
doliente y cansada del acordeón.

Y ante dos copas de aguardiente
sobre el manchado mostrador,
él fue contándome entre dientes
la vieja historia de su amor:
Mira mi brazo tatuado
con este nombre de mujer,
es el recuerdo del pasado
que nunca más ha de volver.

Ella me quiso y me ha olvidado,
en cambio, yo, no la olvidé
y para siempre voy marcado
con este nombre de mujer.

Él se fue una tarde, con rumbo ignorado,
en el mismo barco que lo trajo a mí
pero entre mis labios, se dejó olvidado,
un beso de amante, que yo le pedí.
Errante lo busco por todos los puertos,
a los marineros pregunto por él,
y nadie me dice, si está vivo o muerto
y sigo en mi duda buscándolo fiel.

Y voy sangrando lentamente
de mostrador en mostrador,
ante una copa de aguardiente
donde se ahoga mi dolor.
Escúchame marinero,
y dime qué sabes de él,
era gallardo y altanero,
y era más rubio que la miel.

Mira su nombre de extranjero
escrito aquí, sobre mi piel.
Si te lo encuentras, marinero,
dile que yo muero por él.

“La copla era la cultura autorizada, impuesta por el régimen desde la radio, que creó la cultura de masas en los 40. Pero el público recogía lo que oía a su manera, y convirtió la copla en su historia emocional y sentimental.”

Manuel Vázquez Montalbán

Autors de la cançó:
Valerio, León i Quiroga, 1941

SEGIS

Alfons López & Pepe Gálvez

El 9 rojo

José V. Saval
Escritor

Si a Manuel Vázquez Montalbán se le hubiera ocurrido apostar en un casino, sin duda lo hubiera hecho al nueve rojo. Los juegos de azar, excepto la lotería y el sorteo de la ONCE, estaban prohibidos en la época franquista, y dudo mucho que Manolo estuviera interesado en el juego. Hubiera apostado al rojo, por razones obvias, y al nueve porque siempre en años acabados en nueve se produjeron acontecimientos importantes que marcarían su carrera de escritor. Nació en 1939, durante la brutal represión de los “vencedores”, y en 1959 fue detenido por su actividad política antifranquista. Pero, como dice el dicho: “No hay mal ni bien que cien años dure”. Durante las vacaciones de agosto de 1969 le llaman de *Triunfo* para publicar la serie Historia sentimental de España, obtiene el premio de Poesía Ateneo de Vizcaya y publica su primera novela, *Recordando a Dardé*, bajo los auspicios de Seix Barral. Veinte años después, en 1989, recibe el reconocimiento internacional mediante los premios Racalmare Prize, Deutscher Kritiker Preis, Ciudad de Barcelona y Hammet de novela negra. Pero si algún año acabado en nueve iba a ser verdaderamente especial para él, ése sería 1979: publicó *Los mares del Sur*, y se le otorgó el Premio Planeta, que esta vez apostaba por una literatura menos comercial.

La trama de *Los mares del Sur* gira en torno al mito de Gauguin, un banquero francés que abandonó su carrera financiera para establecerse como pintor en la Polinesia. Aquí el mito se traslada a Barcelona donde un industrial, enriquecido de manera fraudulenta durante la época franquista, decide seguir los pasos del pintor y pagar sus culpas. Stuart Pedrell opta por desclasarse y se va a vivir a un suburbio que él mismo se había encargado de construir en la época del desarrollismo. La novela no deja de ser una metáfora de la lucha de

clases y una revisión de la historia reciente del país.

Vázquez Montalbán utiliza la novela policíaca como vehículo de análisis social y la gastronomía como hilo conductor. La figura del detective se mueve como un taladro a través de las distintas clases sociales, pero en *Los mares del Sur*, además, la lucha de clases se sienta a la mesa. Se produce una descalificación de los personajes excluidos del banquete al que se entregan las clases populares (Carvalho y sus amigos, naturalmente). La clase dominante (Planes, el marqués de Munt, Yes), la que puede permitirse todos los lujos, opta por la frugalidad, ya que en su afán dominador ha perdido el sentido real de la felicidad, que paradójicamente sigue estando en poder de los oprimidos.

Los mares del Sur fue publicado poco después en francés con el título *Marquises si vos rivaies...* por la editorial Sycomore-Bourgeois, en 1981, con escaso éxito. Se decidió saldar las copias exis-

tentes por un franco en las estaciones de tren de la SNCF. Casualmente, un crítico especializado la compró al azar para pasar el rato durante su viaje, se sorprendió ante la calidad del texto y decidió presentarla al Premio de Novela Policíaca. La novela fue premiada ante la sorpresa de su autor. Por primera vez un escritor español recibía el preciado galardón.

Si les interesan los juegos de azar, podrían apostar al nueve rojo, que tan buen resultado podría haber dado a Manolo. Sin embargo, les puedo garantizar que *Los mares del Sur* es una obra maestra, un clásico sin lugar a dudas, y Manuel Vázquez Montalbán, uno de los más importantes autores de las letras españolas.

Tremendament actual

Pepe Gálvez
Sindicalista de CCOO

No sé què en diria, Manuel Vázquez Montalbán, d'aquests dies, tan intensos i tan ambigus, del nostre present en crisi. Però sí que hi trobo a faltar les seves paraules àcides i els seus més que probables arranjaments de comptes a tants dogmes, que han resultat ser de fireta i amb els quals ens han insistit des de la prepotència del control gairebé absolut dels mitjans d'opinió. No sé què en diria, però és gairebé natural intuir que faria una anàlisi corrosiva a tort i a dret dels comportaments, o de l'absència de comportaments i perspectives, a la qual afegiria algun suggeriment de la raó matisada amb un toc agredolç d'ironia.

El Montalbán cronista, que lluitava per mantenir la lúcida ingenuïtat davant la qual és impossible ocultar la nuesa de l'emperador, va ser, durant molt de temps, un pal·liatiu de la crisi dels intel·lectuals orgànics de l'esquerra. Les seves observacions agudes i els seus diagnòstics encertats ens retornaven a la vitalitat de la visió crítica de la realitat. Polièdrica, políglota, pluriclassista i plurinacional realitat nostra, que ha estat i és tan donada a portar la contrària a les anàlisis de la nostra esquerra plural. Els seus articles eren com punts d'ancoratge per no deixar-se emportar pel corrent cada cop més brutal del pensament gairebé únic.

Després, gairebé al final, les seves punxades breus van donar pas a una dissecció detallada i encara molt actual d'aquella etapa de plena expansió del neoliberalisme castís que va batejar com *l'Aznaridad*, amb el subtítol *Por el imperio hacia Dios o por Dios hacia el imperio*, que ens remetia a aquesta fase superior del nacionalcatolicisme que va ser el franquisme, aquest passat que

una vegada i una altra es veu obligada a reivindicar com a propi la nostra dreteira. En les seves pàgines hi podem trobar moltes claus de les dinàmiques actuals, tant de l'oposició com del Govern. Per exemple, un dels últims capítols del llibre, *Entre el decretazo y el chapapote*, comença amb una ressenya particular de la fins ara última vaga general, la del 20 de juny del 2002. "Acabades les vacances dialèctiques, el conflicte social és on era i accentuat per tots els desordres del mercat de treball, nacional i internacional". Aquest conflicte i aquests sindicats, que el porten incorporat en la seva genètica irrenunciable, que continuen presents per al desassossec de tant expert a viure al sol del capitalisme especulatiu d'aquests temps, que cada cop són menys nostres.

Ja alguns anys abans, el Vázquez Montalbán novel·lista havia realitzat la seva immersió particular en la realitat de la nostra societat a través d'una perllongada incursió en la novel·la negra, l'autèntica novel·la social de les acaballes del segle xx i començaments del xxi segons la visió encertada de Paco Ignacio Taibo.

A *Geometrias de la memoria*, un esclariador llibre d'entrevista de Georges Tyras a Manuel Vázquez Montalbán, aquest relaciona l'apogeu de la novel·la policíaca a l'Espanya dels setanta amb "l'homologació del país amb les nacions neocapitalistes". Evolució en què "les regles del joc sobre la doble veritat de l'organització política i social, sobre la doble moral i la doble comptabilitat, ja assenyalaven la fragilitat de la frontera que separa la política del delictes". Frontera que ja ha estat vulnerada tantes vegades i de maneres cada cop més burdes i descarades, que explica, en part, la nostra fixa-

ció actual per la novel·la negra nòrdica com una altra manera d'enyorar el nord socialdemòcrata, amb uns altres delictes i uns altres criminals.

I és que pot ser que la nostra homologació política encara estigui xacrada per aquest pecat original de la nostra actual etapa democràtica anomenada transició. En l'esmentat *Geometrias de la memoria*, Manuel Vázquez Montalbán atorga a les novel·les de Carvalho el disseny de presentar "una visió malenconiosa de la història, de la conducta humana i de la relació de l'home amb la societat, i composa el que jo vaig anomenar al principi una crònica de la transició democràtica". Així, *La soledad del manager*, *Los mares del Sur* i *Asesinato en el Comité Central* probablement són les novel·les que més s'adapten al ritme i als codis del gènere negre, i de la mateixa manera també són les que tenen una implicació més directa i més immediata en el seu temps i en l'evolució de la seva crisi econòmica, social i política. Exemple d'això és el monòleg amb el qual Argemí, el dolent de *La soledad del manager*, confessa, segur de la seva impunitat històrica, la manipulació de la violència ultra per part de la multinacional per a la qual treballa. Hi descriu amb una claredat contundent la consolidació de l'operació reformista que va situar l'esquerra en una situació subalterna en els moments clau de la sortida de la dictadura.

Tornar a llegir aquestes obres, o tal volta descobrir-les, segons l'escalafó generacional que s'ocupi, és sense cap mena de dubte un plaer literari, però també un antídote eficaç davant l'oxidació acomodatícia de la nostra memòria social en la qual encara se'ns pretén instal·lar.

Merluza a la sidra

4 rodajas anchas de merluza u 8 si es merluza estrecha; 1 cucharada de almendra picada; 1 huevo cocido; 2 cucharadas de coñac; 1 pimiento morrón; 1/4 de kilo de almejas; 1 cebolla; 1 ajo y perejil; 1 vaso de sidra; 1/2 limón; aceite. Se rocían las rodajas de merluza con limón.

En una sartén se fríe la cebolla picada, lentamente. Se le añade el ajo machacado en el mortero con una ramita de perejil, la yema de huevo cocido, media cucharada de harina, todo ello diluido con una parte de la sidra.

Se incorpora la almendra muy picada, la sal y se deja cocer todo unos minutos.

Se pasa la salsa por el chino.

Parte de esta salsa se pone sobre una bandeja refractaria y sobre ella se distribuyen las rodajas de merluza, rodeadas de las almendras bien lavadas. Se vierte sobre la merluza el resto de la salsa, se salpica con el pimiento muy picado, se rocía con el resto de la sidra, las cucharadas de coñac y se cuece durante un cuarto de hora a buen fuego.

Se sirve en la misma cazuela, todo salpicado con la clara de huevo cocida y picada.

Manuel Vázquez Montalbán, *Las recetas de Carvalho*, Planeta, 2004, pàg. 164.

“Yo, aparte de escribir, lo único que sé es cocinar”

Manuel Vázquez Montalbán

L'afició per la cuina ha estat una constant en tota l'obra literària de Manuel Vázquez Montalbán, tractada des de diferents vessants (antropològic, social, cultural...). Així, una de les coses que més agrada al protagonista principal de les seves novel·les del gènere policíac és cuinar i menjar, i els seus gustos procedeixen fonamentalment de la cuina popular, pobra i imaginativa d'Espanya.

“Era un hombre arisco, alegre, irónico, firme y valeroso. (...)”

Manolo amaba mucho la cocina, era un gastrónomo de excepcional finura. Pero sobre todo amaba la vida.”

Antonio Tabucchi

“La cocina es una metáfora ejemplar de la hipocresía de la cultura. El llamado arte culinario se basa en un asesinato previo, con toda clase de alevosías. Si ese mal salvaje que es el hombre civilizado arrebatará la vida de un animal o planta y comiera los cadáveres crudos, sería señalado con el dedo como un monstruo capaz de bestialidades estremecedoras. Pero si ese mal salvaje trocea el cadáver, lo marina, lo adereza, lo guisa y se lo come, su crimen se convierte en cultura y merece memoria, libros, disquisiciones, teoría, casi una ciencia de la conducta alimentaria. No hay vida sin crueldad. No hay historia sin dolor.”¹

¹ Manuel Vázquez Montalbán, *Contra los gourmets*, Difusora cultural, 1985.

Los mares del Sur y ya han pasado treinta años

Paco Camarasa

Libreter i responsable de la llibreria "Negra y Criminal" (Barcelona)

Hace treinta años, en aquel 1979, para algunos la primavera se nos alargó hasta el 15 de octubre, día de Santa Teresa, en que Manuel Vázquez Montalbán, el hombre de los mil nombres, ganaba el Premio Planeta y convertía en éxito de ventas, en pilas enormes en El Corte Inglés (FNAC y otros hangares con libros aún no existían), una novela policíaca, una novela de "lladres i serenos", una novela negra (¿qué es eso?).

Es preciso recordar que en 1979 se habían celebrado las primeras elecciones municipales de la democracia (campana electoral que recogen las páginas de *Los mares del Sur*), que nos habíamos pasado dos años con Parlamento democrático, pero con alcaldes y concejales franquistas, y en su gran mayoría fascistas.

Los mares del Sur, la tercera novela de Carvalho como detective, nos permitió a los lectores de novela negra "salir del armario". Manolo nos había servido durante algunos años como coartada.

Por los pasillos de la universidad o en las antecámaras de las largas reuniones del partido, o de la asociación de vecinos, o de las comisiones de... éramos pocos los que llevábamos una novela negrocriminal. Aún había muchos camaradas que hubieran preferido vernos con textos de Makarenko. O, en su defecto,

cualquier novela de los socialrealistas locales, los de la berza.

Contemplabas su sonrisa irónica cuando decías "es una novela negra; es *La soledad del manager*". Pero como ya los conocíamos, añadíamos rápidamente: "Es de Manuel Vázquez Montalbán, está dedicada a Solé Barberá". "¡Ah, bueno! ¿Vázquez Montalbán también escribe novela policíaca?"

Y en los ambientes culturales, donde se apuntaba la postmodernidad sin haber sido nunca modernos, donde trataban de explicar la intratextualidad sin haber entendido el texto, contemplabas su sonrisa displicente, cuando decías: "Es una novela negra, es *Tatuaje*". Naturalmente, ellos desconocían quién era Concha Piquer.

Y por ello añadíamos rápidamente: "Es de Vázquez Montalbán, el "antologado" por Castellet, en los nueve poetas novísimos, ya sabes, los venecianos."

Y Vázquez Montalbán y Carvalho nos daban licencia para leer, nos proporcionaban la coartada cultural y política necesaria para ir con nuestras novelitas de subgénero, tanto a las reuniones donde se debatía el futuro de la humanidad (después nos quedaríamos en los Pactos de la Moncloa) como las nuevas tendencias de la modernizadora cultura total.

En 1979 hacía ya diez años que Vázquez Montalbán formaba parte de nuestro sentimiento colectivo. Hacía diez años que nos había sorprendido, desde las páginas de *Triunfo*, con aquella espléndida y heterodoxa *Crónica sentimental de España*. Y sólo uno que, consecuentemente siempre en su compromiso personal, se había embarcado en aquella *La Calle*, que pudo haber sido y no fue.

Treinta años ya. La especulación y la corrupción siguen estando ahí. Los corruptos –perdón, quise decir presuntos corruptos– ahora se llaman Alavedra, Millet, Montull, Prenafeta, Muñoz... –¿se acuerdan de lo de los alcaldes franquistas?–, o patética y ridículamente se hacen llamar Luigi, Don Vito o El Bigotes, amiguito del alma. Y mucho me temo que estos de ahora no saben, como Stuart Pedrell, quién es Salvatore Quasimodo y no quieren ir al Sur.

Muchos de nosotros sí queremos, pero si leemos a Vázquez Montalbán, si volvemos a leer *Los mares del Sur* (¡qué bien aguanta la relectura!), quizá entendamos que la huida individual acaba en fracaso.

Los mares del Sur es una novela moderna porque ya es un clásico. Y por ello imprescindible.

SEGIS

Alfons López & Pepe Gálvez

